

Suomen Lakimiesliitto

Uudenmaankatu 4-6 B
00120 Helsinki

Oikeusministeriö

oikeusministerio@om.fi
kirta.heine@om.fi

Suomen Lakimiesliitto lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Lausunnon pääkohdat

- Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien johtajan kelpoisuusvaatimuksena tulee olla muun oikeustieteen ylemmän korkeakoulututkinnon kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinnon suorittaminen
- Muutokset edunvalvojan määräämisessä tehtävään voivat johtaa epätoivottuihin tilanteisiin
- Oikeusaputoimistojen resursseja vahvistettava siten, että ne voivat vastata kasvaneeseen palveluiden kysyntään
- Esitys ei ole kustannusneutraali
- Lausuntoaika on liian lyhyt

Yleistä

Julkinen oikeusapu on tärkeä osa oikeudenhoitoa ja sen toiminnan taloudelliset edellytykset tulee turvata tavoitteena asiakkaille kohtuulliset odotusajat ja oikeusavun muu reaalinen saatavuus. Hallinnon tiivistäminen ja tehostaminen on hyvä tavoite, mutta taloustilanne ja määrärahojen pienentäminen eivät saa johtaa palveluiden vähentämiseen. Kysymys on oikeusturvan kannalta tärkeästä toiminnasta, johon oikeusvaltiossa on löydettävä tarvittavat määrärahat ja sitä kautta resurssit. Esitettävien muutosten tulee lähtökohtaisesti lisätä oikeusapupalveluiden määrää ja laatua.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien järjestämisestä

Lakimiesliitto pitää positiivisena, mikäli johtavat oikeusavustajat voivat jatkossa keskittyä aiempaa enemmän asianajo- ja edunvalvontatyöhön, kun hallintotehtävät siirtyisivät oikeusapu- ja edunvalvontapiirien johtajille ja hallintosihteereille. Menestyksellinen asiantuntijaorganisaation johtaminen edellyttää kuitenkin vahvaa substanssin hallintaa, eli laaja-alaista asiantuntemusta sekä oikeusapu- että edunvalvontatoimesta.

Oikeustieteen maisterin tutkinto antaa ainoana kotimaisena tutkintona valmiudet oikeudellista asiantuntemusta edellyttäviin tehtäviin ja tällaisten tehtävien vaatimien erityistietojen hankkimiseen. Näin ollen oikeusapu- ja edunvalvontapiirien johtajan kelpoisuusvaatimuksena tulee olla muun oikeustieteen ylemmän korkeakoulututkinnon kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinnon suorittaminen.

Vaikka oikeusaputoiminta ja edunvalvonta ovat esityksen mukaan rinnakkaisia toimintoja, on tehtävien vaativuudessa eroja. Oikeusavustajien tehtäviin kuuluu vaativia oikeudenkäyntiasioita sekä lainkäyttötehtäviä oikeusapu- ja maksatuspäätösten muodossa. Piirin johtajan sijaisena tulee olla johtava julkinen oikeusavustaja.

Esityksen 6 §:n mukaan julkisen oikeusavustajan kelpoisuusvaatimuksena on muun muassa riittävä kokemus asianajajan tai tuomarin tehtävän hoitamisesta. Lakimiesliitto katsoo, että kelpoisuusvaatimuksia tulee muokata siten, että julkisen oikeusavustajan työhön voivat pätevöityä myös luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat, jotka tekevät "asianajotyötä". Esityksessä mainitaan ainoastaan asianajajan ja tuomarin työ.

Edunvalvojan määräämisestä tehtävään

Esityksen 16 §:n 1 momentin mukaan määräys edunvalvojan tehtävään annettaisiin asianomaisen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin yleiselle edunvalvojalle eikä tehtävän hoitajalle henkilökohtaisesti. Edunvalvojan vaihtaminen piirin sisällä ei enää edellyttäisi tuomioistuimen päätöstä asiasta. Uudistus on perusteltu niissä tapauksissa, joissa edunvalvojamääräys on annettu virkavastuulla toimivalle oikeusapu- ja edunvalvontapiirille. Uudistus vähentää turhaa työtä tuomioistuimissa.

Muun palvelun tuottajan kuin yleisten edunvalvojien kohdalla osalta järjestely on perusteltu ainoastaan, mikäli edunvalvojilta vaadittavat pätevyys- ja kielivaatimukset ovat tarkoituksenmukaiset ja riittävät korkeat. Aiemmin käräjäoikeus on arvioinut ulkopuolisen holhoojan sopivuuden. Lakimiesliiton muistuttaa, että yksityiset edunvalvojat käyttävät julkista valtaa, mutta eivät toimi virkavastuulla (Ongelmasta tarkemmin RHO:2013:5). Esityksessä ei ole selvitetty, mitä vaikutuksia esitetyllä muutoksella olisi yksityisten toimijoiden kohdalla. Voisiko jatkossa esimerkiksi EU:n laajuisesti toimiva palveluntuottaja määrätä toisessa jäsenvaltiossa toimivan henkilön toimimaan Suomessa asuvan edunvalvojana?

Esteellisyydestä

Esityksen mukaan julkisia oikeusavustajia koskevat samat esteellisyyssäännökset kuin asianajajia. Esityksen mukaan oikeusapu- ja edunvalvontapiirin virat olisivat piirin virkoja. Esityksessä todetaan erikseen, että saman oikeusapu- ja edunvalvontapiirin eri oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat eivät ole esteellisiä edustamaan vastapuolia, jolleivät he yksittäisissä asiassa ole esteellisiä. Asianajajia koskevien tapaohjeiden esteellisyyssäännökset ovat tiukat. Se, että julkisten oikeusavustajien virat ovat piirin virkoja saattaa aiheuttaa tapaohjeissa tarkoitetun esteellisyyden ja on tulkinnanvaraista, voidaanko mahdollinen tapaohjeista johtuva esteellisyys ehkäistä säätämällä saman piirin julkisten oikeusavustajien välisestä esteettömyydestä lainsäädännöllä.

Ostopalveluista

Esityksessä annettaisiin oikeusapu- ja edunvalvontapiireille mahdollisuus ostaa oikeusapupalveluita neuvoteltuaan oikeusministeriön kanssa. Oikeusapupalveluiden tuottaminen ostopalvelusopimuksella tulisi kyseeseen kansainvälistä suojelua hakevien oikeusapupalveluiden tuottamiseksi. Lakimiesliitto katsoo, että palveluiden kasvaneeseen kysyntään on ensisijaisesti vastattava oikeusaputoimistojen resursseista vahvistamalla. Mikäli tästä huolimatta oikeusaputoimistojen omat resurssit eivät riitä palveluiden tarjoamiseen, ei palvelua tule tästä syystä jättää kokonaan tarjoamatta. Näissä tilanteissa ostopalveluiden tulee olla mahdollisia.

Esityksen 9 §:n mukaan oikeusaputoimisto voi antaa oikeudellista apua muullekin kuin oikeusapulaissa tarkoitettuun oikeusapuun oikeutetulle henkilölle, jos siihen on palvelun hakijan kannalta tai oikeusaputoiminnan asianmukaisen järjestämisen kannalta perusteltua syytä. Tällöin palveluista perittäisiin täysi korvaus. Täysin maksavat asiakkaat kilpailevat suoraan yksityisen sektorin kanssa ja oikeusavustajalla on kilpailun kannalta monia etuja muihin toimijoihin verrattuna. Oikeusavusta ei makseta arvonnalisäveroa eikä sen antajalla ole käytännössä kiinteitä kustannuksia. Tämä vääristää vakavasti kilpailua, jos itsemaksavia asiakkaita enemmän hoidettaisiin oikeusaputoimistoissa.

Taloudellisista vaikutuksista

Esityksen mukaan uudistus olisi valtiontalouden näkökulmasta kustannusneutraali. Esityksessä kuitenkin luodaan vähintään 18 uutta virkaa, jotka kaikki liittyvät hallintoon. Uudistuksen tarkoituksena on vapauttaa muun henkilökunnan aikaa hallinnosta. Vaarana on, että kustannusneutraaliuteen pyrittäessä vähennetään henkilökuntaa substanssityöstä. Vaihtoehtona olisi ollut myös budjettivallan antaminen piirin johtavalle oikeusavustajalle ilman uusien virkojen perustamista.

Lausuntoajasta

Valtioneuvosto hyväksyi 4.2.2016 Säädösvalmistelun kuulemisohjeen, jonka 1.9 kohdan mukaan

säädösehdotuksista pyydettyjen kirjallisten lausuntojen antamiseen varataan aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Lausuntoaikaa on aihetta pidentää, jos se muuten ajoittuisi yleiseen lomakauteen.

Lausuntoaika voi vain perustellusta syystä olla edellä mainittua lyhyempi. Tällöin lausuntoaika perustellaan lausuntopyynnössä sekä hallituksen esityksessä taikka asetuksen tai määräyksen esittelymuistiossa.

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä on lähetetty 9.2. ja lausunnon määräpäiväksi on annettu 22.2. Lyhyttä lausuntoaikaa on perusteltu ainoastaan sillä, että esitys on valmisteltu kiireellisenä. Lakimiesliitto huomauttaa, että laadukas lainvalmistelu edellyttää riittävän pitkää lausuntoaikaa, jotta sidosryhmillä ja kansalaisilla olisi mahdollisuus valmistella lausunnot perusteellisesti.

Helsingissä 23.2.2016

Jorma Tilander
Toiminnanjohtaja